

”Jag har frågat mig varför just jag överlevde”

Owe Wikström har alltid gillat att röra sig i gränslandet. Mellan tro och tvivel, mellan det ogripbara och det förnuftiga. Med efter att ha varit en hårsån från döden är en sak tydlig: Han misstror slumpen.

Eller – visst finns den som en livets beståndsdel, menar han. Men allt är inte orsakat av slumpen. Efter att ha varit med ena foten i graven tycks detta ha blivit väldigt klart för honom. Författaren, professorn i religionspsykologi och psykoterapeuten Owe Wikström drabbades av akut hjärtstopp för några år sedan, under ett träningspass på Friskis och Svettis. Fyra procent av de som får hjärtstopp utanför ett sjukhus överlever. Owe fick livet tillbaka – som en gåva.

- Min fru, som är läkare, råkade också vara där och kunde ge mig första hjälpen. En intensivvårdsspecialist råkade också befinna sig på Friskis, ambulansen råkade ha en körning precis i närheten, Friskis-lokalen råkade ligga bara några minuter från akuten. Är det verkligen bara slump? Jag tror inte det, säger han med allvarligt vänliga ögon.

Vi sitter en snålblåsande septemberdag på ett av hans favoritställen i Uppsala – Kafé Fågelsången. Ett helt vanligt konditori vid Fyrisån, där Owe Wikström gärna låter sig omslutas av sorlet medan han fördjupar sig i arbete eller läsning. Hjärtstoppet julen 2003 ledde fram till hans senaste bok ”Sonjas godhet – om medkänsla i en självupptagen tid”, som kom nu i höstas. Den tredje, fristående boken i en serie som ur olika perspektiv behandlar den existentiella tomheten i vårt samhälle. Nästan hela sitt vuxna liv har han ägnat sig åt tro och tvivel, vetenskap och psykologi med fullblodsakademikerns ivriga törst. Han har skrivit en mängd böcker om människans andliga behov och sökande efter mening. Och så står han plötsligt där, med ena foten ute på en bro mot det okända. Fyra dagar är borta ur hans liv.

- Tyvärr har jag inga nära döden-upplevelser att berätta om, det är ju lite trist med tanke på vad jag sysslar med till vardags, konstaterar han med ett skratt. Men han berättar om en känsla av varm tomhet, av att vara buren av en osynlig hand.
- Jag har frågat mig själv varför just jag överlevde, när chanserna egentligen var så små. Men det känns som om det inte var min tur riktigt ännu. Som om jag fortfarande har något kvar att uträtta, fortsätter han.

Han tycker det är svårt att beskriva denna upplevelse, för samtidigt som han misstror slumpen, är han också skeptisk till de alltför stora orden. Men han återkommer flera gånger till begreppet ”nådens grova näve” som kommer från författaren Torgny Lindgren. En av Owe Wikströms litterära favoriter, förresten.

- Nådens grova näve är just detta stora - att man inför Gud duger precis som man är. Det spelar ingen roll vad man gjort, man är älskad och buren

ändå. Ingen make-over behövs. Detta blev mer tydligt för mig än någonsin efter hjärtstoppet. En gudstro har jag alltid haft, även om det också ingår både i mitt yrke och min övertygelse att tvivla. Men just den här känslan av att vara sedd och bekräftad av Någon som är större, den har blivit så stark. Tillvaron har en intention.

Att livet är ofattbart skört blev naturligtvis en annan insikt. Hinnan mellan bokskrivande, handledning av studenter, resor till Italien eller att ta upp båten vid sommarstugan i Västerbotten – och det fullkomligt okända, är märkvärdigt tunn. På ett ögonblick kan allting vara över.

- Det lilla livet har plötsligt fått en framträdande betydelse. Familjen, vännerna, mina norrländska hemtrakter. All den här stressen, jobbandet... Jag gillar i och för sig att hålla på med många saker, ha utmaningar. Men behovet av att ha något att komma hem till har blivit större.

Jo. I sin senaste bok skriver han om hur han står på Brooklynbron i det vanvettigt pulserande New York med Torgny Lindgrens ”Pölsan” i hörlurarna. Och Owe Wikström inser att Västerbotten med sitt språk, vinden i skogen, glädjen över gamla vänner och släktingar – det är ju även *hans* hem. Att varje människa förr eller senare tvingas till ett slags positionsbestämning, som ett skydd mot förvirringen. ”Varje människa måste ha någonstans att gå”, skriver Dostojevskij, vars romanfigur Sonja gett Wikströms bok sin titel. Owe Wikströms tes är också densamma – varje människa måste ha ett ”hem”. Både existentiellt, andligt och socialt.

En människas litenhet nära döden kan upplevas på många sätt. Owe Wikström fick erfara befrielsen i att vila i andras omsorger. Sjukvårdens, familjens, vännernas. Den uppburne professorn, terapeuten, författaren var plötsligt fullständigt hjälplös och utlämnad, som ett barn. Omgivningens stöd och hjälp gav en stark känsla av glädje och gjorde honom djupt rörd, berättar han.

- I en sådan situation faller snacket om att ”ensam är stark” ihop fullständigt. Tillvaron låter sig inte bortförklaras med att tänka positivt och unna sig livets goda. Vissa saker får vi leva med. Barn kan bli överkörda och dö, så är det bara! Myten att varje människa kan påverka sitt eget livsöde bara hon vill, innebär en oerhörd press på nutidsmänniskan. Man har helt tappat bort meningen med kollektivet, att vi inte är någonting utan *varandra*.

Det Wikströmska lugnet har plötsligt fått upp flåset, han tycks bli upprörd bara han tänker på saken. Satsa-på-dig-självs-kulturens avigsidor har varit en av hans återkommande käpphästar i de senaste böckerna. Och make-over-manin. Vi vägrar acceptera att allting inte går att laga, åtgärda, förbättra, menar Owe Wikström. I varje media finns självhjälps-tester och tiopunkts-rutor för minsta problem.

- Vi har ett mekaniskt sätt att tänka på problem som kan uppstå i livet. Tillvaron är i mångt och mycket en rivningskåk, men det vill vi inte se.

Owe Wikström menar att det är tre saker vi måste acceptera: Ansvarets ofrånkomlighet, tidens flykt och att vi ytterst sett här på jorden är ensamma. Greppar vi detta, inser vi också hur mycket vi behöver varandra.

- Det är viktigt med livsnjutning också, men vi måste se livets olika sidor och komplettera bilden av människan. Det är inte depressivitet utan realism, och med den kan vi nog också bli lyckligare, i en god mening! För ett smärtundvikande samhälle förlorar något.

En annan tanke som ofta återkommer i hans författarskap är skönlitteraturens roll för vår förmåga till medmänsklighet. Litteraturen gör oss inte automatiskt till goda människor, men den fungerar utmärkt som övning i inlevelseförmåga, menar Owe Wikström. I skönlitteraturen är man fri att skildra människans komplexitet, visa att allt inte är svart och vitt. ”Sonjas godhet” handlar mycket om en av Wikströms favoritromaner – ”Brott och straff”. Mördaren Raskolnikovs iskyla och oförmåga till ånger smälter sakta ner av medkänslan hos den unga Sonja som kommer i hans väg. Sonja prostituerar sig för att hålla sin försupne far under armarna, men inte en enda gång anklagar hon vare sig pappan eller Raskolnikov för det de gjort. Hennes otroliga självuppoftning är i och för sig inget Owe Wikström vill idealisera, men han tycker att samhället har ett underskott på företeelser som oegennyttia, försakelse och just medkänsla.

- Observera att jag kastar sten i glashus! Men vi ägnar oss hellre åt att bygga på den egna identiteten är solidariteten. Sonja är som ett slags Kristus-figur i sin osjälviskhet, men pratar inte särskilt mycket om Bibeln eller sin tro. Hon handlar istället.

Den typen av kristendom har alltid tilltalat Owe Wikström. Den var också närvarande i hans barndomshem i Norrland. Båda hans föräldrar hade en tro, men pratade inte sönder den. Å andra sidan kommer han från en väldigt snacksalig familj.

- Det var ett väldigt resonerande och diskuterande. Mamma är verbal och konstnärlig, pappa var samhällsintresserad. Hans tro var väldigt enkel och tillitsfull, med mer verkstad än snack. Jag minns att han brukade åka till långvården och sjunga för tanterna, och såg till att det var en del aparta människor hemma hos oss på jularna...

Familjen Wikström (Owe har även en syster och en bror) flyttade från Boden till Borås och sen tillbaka till Norrland igen, eftersom pappan jobbade som lokförare åt SJ. Uppväxten minns Owe som lugn och stabil. Och tillåtande: I femtonårsåldern polletterade han sin cykel till Malmö och trampade sedan runt till Göteborg och Stockholm med sitt tält. Ensam.

- Att de vågade släppa iväg mig! Sen var jag ute och liftade i Europa i ett år. Redan då gillade jag att skriva dagbok och reflektera över olika saker. Jag har alltid trivts väldigt bra ensam, även om jag också har behov av samtal med nya och gamla vänner.

Ett omistligt sällskap har dock varit skönlitteraturen. Varifrån det intresset kom

vet han inte, men han slukade böcker i tonåren. Och efter att ha gjort lumpen och jobbat lite som lärarvikarie bar det av till akademiska studier i Uppsala. Han ville utforska livsåskådningsfrågorna, och tvekade mellan lärare och präst. Präst blev han, och senare även psykoterapeut, men litteraturen har ändå följt honom genom den akademiska karriären. Religionspsykologi lockade just därför att den rymde frågor om vad religion är och vad den betyder för människan. Han gjorde upp med sin egen naiva, lite svartvita barndomstro, uppehöll sig ofta i spänningsfältet mellan tro och tvivel. Och just där, i gränsområdena, vill han stanna kvar. Mellan det yttre och det inre, det förnuftiga och det ogripbara. Ifrågasättande, undersökande. Det är forskningens uppgift, och inget som tron behöver ta skada av – tvärtom, menar han.

- I grunden har jag en djup tro på Kristus, den rubbas liksom inte. Trots att Hedenius uppfattade det som intellektuellt slappt, ha ha... Vetenskapen är viktig, och religionens funktion är i mångt och mycket psykologisk, en social överenskommelse. Men det är inte hela sanningen. Vi måste låta tilliten till något större passera genom rationaliteten.

Ja, det är en kluven roll han har, det är han medveten om. Att syssla med det ogripbara som tron och livets villkor är, och samtidigt behålla en intellektuell hederlighet. Och det är egentligen därför han skriver sina böcker, säger han.

- Jag har egentligen inga svar, de är mest på prov. Jag vill snarare vara en samtalspartner. Skriva för gränsmänniskor, som kanske är på väg att omdefiniera sina liv. Jag får många mail, det känns ansvarsfullt och givande.

Problemet idag är att det är finare att säga att man söker, än att man har funnit, menar Owe Wikström. För annars blir man stämplad som slutgiltig eller färdig. Han tycker det snarare är viktigt att handskas försiktigt med ”Stororden” som berör det allra heligaste, för att återigen citera Torgny Lindgren.

- Jag har svårt för den evangeliserande tron, därför skriver jag inte rent ut att ”Gud älskar dig”, för det känns pretentiöst på något sätt. Men samtidigt är det precis vad jag menar. Och erfar.

Publicerad i Femina